

УДК 343.1:351.746:304.5

О.В. Бочковий

ПОЗИТИВНЕ СТИМУЛЮВАННЯ ЯК НЕДООЦІНЕНА ФОРМА ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розглянуто позитивне стимулювання як одна з основних форм охорони правопорядку та протидії злочинності. Підкреслено важливість стимулювання у всіх сферах суспільної діяльності та недостатнє застосування у сфері охорони правопорядку. Доведено необхідність поширеного застосування позитивного стимулювання в правоохоронній сфері для забезпечення розвитку громадянського суспільства.

Ключові слова: *суспільство, система, стимулювання, заохочення, протидія, злочинність, правопорядок, правоохоронна діяльність, розвиток, громадянське суспільство, держава.*

Постановка проблеми. Зі загальної теорії держави та права ми знаємо, що держава — це найвища форма організації суспільства, яка забезпечує захист та погодження індивідуальних, групових і загальносуспільних інтересів за допомогою права на певній території [1]. Є багато інтерпретацій цього поняття і кожен з науковців, формулюючи визначення, виділяє свої, важливі ознаки держави. Однак усі погоджуються, що незмінними ознаками держави є територія, населення і влада, поєднані в єдине ціле.

Отже, інакше кажучи, держава – це впорядковане явище, існування якого залежить від злагодженості в регулюванні відносин між системоутворювальними елементами. Тобто, абстрагуючись, державу можна порівняти з будь-яким механізмом. Різниця між годинником та державою тільки в тих самих елементах, що забезпечують їх функціонування. Сама по собі людська спільнота, навіть з наявністю певних норм поведінки, без відповідної організації влади та території не може називатися державою, так само як наявність круглого скла і двох шестерень не можна назвати годинником.

Більше того, навіть формальна наявність усіх необхідних елементів без відповідності, взаємозалежності та злагодженості не зможе забезпечити функціонування елементарних та сталих механізмів, не кажучи про складні багаторівневі системи, які за правильної організації здатні до розвитку, на кшталт громадського об'єднання чи навіть держави.

Не випадково звертаємося до подібних порівнянь. Спостерігаючи за процесами, які відбуваються в Україні, складається думка, що особи, які наділені повноваженнями приймати відповідальні рішення державного значення, вважають, що держава – це природне явище, яке існує саме по собі.

Останні тенденції показують, що так само як більшість людей не помічають свого позитивного чи негативного впливу на навколишнє середовище, так само вони не помічають свого впливу на рівень розвитку чи деградації суспільства.

Ігнорування загальнообов'язкових правил, навіть не значних, з часом призводить до руйнування системи. Хочемо ми того чині, громадянське

суспільство може існувати та розвиватися тільки за умови злагодженості системоутворювальних елементів у державі, що забезпечується діяльністю відповідних інституцій. Недоліки в їхній роботі не можуть забезпечити належне функціонування державного механізму, а тому й не сприяють розвитку громадянського суспільства.

Спробуємо довести висловлені тези на прикладі правоохоронної діяльності. Хоча потрібно усвідомлювати, що викладені положення стосуються усіх без винятку сфер життєдіяльності суспільства та держави. Більше того, недостатня увага до методів позитивного стимулювання саме в правоохоронній діяльності й викликала необхідність написання цієї статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Протидія злочинності є складним і трудомістким процесом, який не може бути здійснений лише відповідними органами без участі суспільства загалом. Саме тому, більшість науковців, які досліджують проблеми протидії злочинності та охорони правопорядку, звертаються до вивчення особливостей залучення громадян до цих завдань. У кримінальному процесі та теорії ОРД окремі аспекти або суміжні питання цієї проблеми розглядали І.О. Воронов, Е.О. Дідоренко, О.Ф. Долженков, С.В. Єськов, В.П. Захаров, О.І. Козаченко, Д.Й. Никифорчук, В.С. Овчинський, С.С. Овчинський, Ю.Ю. Орлов, М.А. Погорецький, Б.Г. Розовський, Е.В. Рижков, В.Г. Самойлов, В.П. Столбовий, І.Ф. Хараберюш, О.М. Чистолінов, Г.О. Юхновець, В.І. Янушко й інші вчені.

Утім, динаміка змін, що відбуваються у суспільстві, потребує постійної дослідницької роботи та запровадження нових засобів і заходів суспільного реагування на злочинні прояви для досягнення дієвого результату.

Формування цілей: показати деструктивність державної політики в правоохоронній сфері та довести необхідність поширення позитивного стимулювання у ній задля розвитку громадянського суспільства в Україні.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до ч.1 ст. 11 КК України злочином є суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом злочину. А виходячи зі змісту ст. 12 КК України за вчинення злочину передбачене покарання, ступінь якого визначає тяжкість останнього.

Тобто, законодавцем визначено, що для недопущення вчинення суспільно-небезпечних діянь єдиним засобом впливу є покарання. А тому можна стверджувати, що основним та практично єдиним засобом впливу в регулюванні таких важливих суспільних відносин як кримінально-правові є покарання. Крім того, разом з кримінально-правовими відносинами активізуються й інші взаємозалежні відносини: оперативно-розшукові, кримінальні процесуальні, адміністративні тощо.

Водночас потрібно усвідомлювати, що населення держави – це своєрідний колектив, який можна умовно порівняти з підприємством чи організацією. Працюючи на певній території, населення виробляє матеріальні блага, надає послуги тощо, за що отримується платня та сплачуються по-

датки до бюджету для забезпечення життєдіяльності суспільства в цілому. Ефективне використання сил та засобів призводить до накопичення й примноження матеріальних благ.

Принаймні так повинно бути. Яскравим прикладом цього є деякі арабські держави, які надлишок заробітку від продажу нафти роздають населенню, або ж Швейцарія чи Фінляндія, де розглядається введення обов'язкового безумовного доходу для кожного громадянина [2; 3].

Якщо розглядати населення як колектив підприємства під назвою «держава», то й регулювання відносин у ньому має відповідати загальнообов'язковим для колективу правилам. А враховуючи те, що злочинність, хоча й негативне, але невід'ємне явище в життєдіяльності суспільства, то такі правила повинні розповсюджуватись і на нього.

Отже, управління будь-яким колективом, як і суспільством, здійснюється різними методами, одним з яких є метод стимулювання, що включає заохочення та покарання. Тільки збалансоване застосування останніх, починаючи із самого навчання, може дати позитивний ефект. У протилежному випадку ситуація виходить з-під контролю. Щодо протидії злочинності, то в 99% випадків ми бачимо тільки покарання, тоді як заохочення практично не використовується, за поодиноким винятком – звільнення від кримінальної відповідальності.

Важливим проявом участі громадськості в правоохоронній діяльності є їхня допомога щодо конфіденційного отримання інформації. І навіть у цій сфері зацікавлення ґрунтується, здебільшого, на страху перед компроматом, ніж на отриманні якоїсь вигоди. Звідси якість, достовірність та повнота отриманої інформації.

Заразом, зі сторони держави не здійснюються заходи щодо стимулювання осіб до надання відповідної інформації. Зокрема, цілком доречним та вчасним буде введення до КПК України самостійного суб'єкта «інформатора», наділивши його правом контролю за оперативністю та якістю перевірки наданої ним інформації.

Іншим виявом позитивного стимулювання в правоохоронній діяльності є звільнення від відповідальності за нетерпиме ставлення до порушень закону. Адже громадянське суспільство західних країн давно усвідомило зв'язок своєї відкритості та активної позиції з власною безпекою. Кожен добропорядний громадянин вважає своїм обов'язком реагувати на будь-які порушення закону. Скажімо, у Громадянському зводі Німеччини поруч з необхідною обороною та крайньою необхідністю є поняття самопомочі. Так, згідно з § 229 Зводу передбачено, що особа, яка з метою самопомочі вилучить, знищить або пошкодить будь-яку річ, або затримає особу, запідозрену в бажанні сховатися, або завадить опору особи проти дії, яку вона зобов'язана допустити не діє протиправно, якщо можливість вимагати від органів влади своєчасної допомоги відсутня й існує ризик, що без негайного втручання здійснення вимоги буде неможливим або значно ускладнене. Тобто, особа, бачачи будь-яке порушення закону, без вагань

та без боязні, що її звинуватять у незаконному обмеженні волі, коли вона затримує злочинця, може втрутитись і ніхто її не звинуватить у цьому. Знову ж таки, така норма з'явилась у Німеччині як наслідок існуючих у суспільстві відносин.

Як бачимо, практика показує ефективність застосування методу позитивного стимулювання в правоохоронній діяльності. Що ж до наукового обґрунтування, то продумана система заохочень і покарань, стверджує А.С.Макаренко, не тільки законна, але й необхідна. Вона допомагає загартовувати людський характер, виховує людську гідність, почуття відповідальності громадянина [6, с. 36-69]. А чи не цю мету переслідує система кримінального покарання?

У всіх підручниках з педагогіки зазначено про неприпустимість зловживання одним з методів, але саме це прослідковується в кримінальному праві.

Ефективність, точніше її відсутність, у застосуванні таких методів підтверджується офіційною статистикою. Рівень кримінального рецидиву унікально стабільний і коливається в межах 25 % від усієї злочинності. У цілому рецидивісти скоюють кожен четвертий-п'ятий злочин із загального числа зареєстрованих злочинів [7, с. 449]. Водночас, якщо взяти за видами злочинів, то частка рецидивних злочинів проти власності (за результатами вивчення кримінальних проваджень) становить аж 70,4%. При цьому переважують злочини середньої тяжкості й тяжкі [8, с. 118]. Проте такі цифри досить умовні та ґрунтуються на спеціальному рецидиві, а також не відображають кількість осіб, які були засуджені після зняття або погашення судимості.

Отже, ми можемо впевнено твердити про неефективність покарання як форми стимулювання дотримання норми закону в суспільстві.

На протипагу покаранню зазначимо, що заохочення є одним з найпотужніших та найефективніших засобів стимулювання персоналу до творчої та активної праці. Заохочення є закономірним результатом позитивної оцінки дій працівника та результатів його праці[9].

Відповідно до Кодексу законів про працю України (статті 143–146) та Типових правил внутрішнього трудового розпорядку для робітників і службовців підприємств, установ, організацій (затверджених Постановою Держкомпраці СРСР за погодженням з ВЦРПС від 20 липня 1984 р. № 213) заохочення тлумачиться не лише як засіб стимулювання працівників, але і як основний фактор, що сприяє забезпеченню трудової дисципліни.

Працівник має бути матеріально зацікавлений у результатах своєї праці. Розмір його винагород залежить від виконання ним норм, якості роботи, економії часу та витратних матеріалів.

Для того, щоб людина цінувала свою роботу та намагалася виконувати її якомога краще, необхідно, щоб вона ставилася до неї свідомо. Кожного працівника слід переконати, що він є членом команди, що від його праці залежить кінцевий результат роботи всього колективу. Іншими словами, працівник, так само як і будь-який член суспільства, має бути ма-

теріально зацікавленим у результатах роботи всього підприємства, адже розмір матеріальної винагороди колективу і працівника безпосередньо залежить від результатів роботи всього підприємства.

Соціологічними дослідженнями встановлено, що постійна увага до працівників та доброзичлива атмосфера можуть піднести продуктивність праці на 300%, схвалення — привести до покращання роботи на 87,8%, а зауваження лише на 11,9%.

Позитивне стимулювання має перевірену часом позитивну оцінку в трудовому праві. Складно зрозуміти, чому його так довго ігнорують у вітчизняному кримінальному процесі? Поза тим, численна міжнародна практика підтверджує ефективність цієї міри у вирішенні завдань мобілізації громадян на виявлення фактів вчинення злочинів, встановлення злочинця. У США давно практикується матеріальне стимулювання участі громадян у викритті злочинної діяльності, непоодинокі випадки отримання сотень тисяч доларів винагороди[4].

В Україні тільки почали обговорювати можливе запровадження подібної практики. За ініціативою окремих посадових осіб інколи пропонується винагорода за допомогу у встановленні свідків чи очевидців правопорушень. Але це заохочення по факту й не у кожному випадку. Потрібно запровадити систему на законодавчому рівні, щоб заявник знав, що його повідомлення щодо будь-якого злочину не залишиться непоміченим.

Першою такою спробою є пропозиція виплачувати до 20% від суми штрафу за повідомлення про порушення ПДД. Засоби масової інформації вже назвали подібну практику «стукацтвом» [5], що яскраво демонструє ставлення суспільства до подібних проявів.

Висновки. Таким чином, стимулювання добропорядних громадян до активної поведінки щодо правоохоронної діяльності в разі підвищить її ефективність. Тоді як покарання порушників не матиме такого ефекту, навіть якщо виявляти та призначати покарання всім без винятку порушникам, адже їх кількість порівняно з добропорядними громадянами завжди значно менша. Залишається тільки сподіватись, що розуміння цього буде не тільки серед науковців, а й у суспільства в цілому, що приведе до відповідної констатації в законодавстві.

Використані джерела:

1. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: Підручник / Пер. з рос. - Харків: Консум, 2001. - 656с.; Підруч. для юрид. вищих навч. закладів і фак.: У 2 ч. / За ред. акад. Академії правових наук України А. Й. Рогожина. - К.; Ін Юре. - 1996. - 368 с.

2. Швейцарія проведе референдум з приводу виплати громадянам щомісячної допомоги \$ 2500 [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://dt.ua/ECONOMICS/shveyariya-provede-referendum-z-privodu-viplati-gromadyanam-schomisjachnoyi-dopomogi-2500-198397_.html - Назва з екрана.

3. Фінляндія буде виплачувати громадянам \sim 800 гарантованого доходу щомісяця [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://tsn.ua/groshi/finlyandiya-bude-viplachuvati-gromadyanam-800-garatirovanogo-dohodu-schomisyasya-526370.html> – Назва з екрана.

4. Бомж в США получит \$100 тисяч за поимку опасных преступников [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://korrespondent.net/world/3646938-bomzh-v-ssha-poluchyt-100-tysiach-za-poymku-opasnykh-prest-upnykov> – Назва з екрана.

5. Українським водіям пропонують платити за стукаттво на дорозі [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://kordon.com.ua/news-ukraine/16179-ukrayinskim-vodyam-proponuyut-platiti-za-stukactvo-na-doroz.html> – Назва з екрана.

6. Макаренко А.С. Методика організації виховного процесу // Тв.: У 7 т. - К., 1954. - Т. 3. – 483 с.

7. Михайлов О.Є. Кримінологія: Навчальний посібник. - К. : Знання, 2012. – 565 с.

8. Батиргарєєва В.С. Кримінологічні засади запобігання рецидивній злочинності в Україні/ В.С. Батиргарєєва // Питання боротьби зі злочинністю. – 2010. – Вип. 19. – С. 116-122.

9. Чефранов Андрій. Заохочення працівників як метод управління персоналом «Справочник кадровика» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://hrliga.com/index.php?module=profession&op=view&id=750> – Назва з екрана.

Бочковой А.В. Позитивное стимулирование как недооцененная форма правоохранительной деятельности

В статье рассматривается положительное стимулирование как одна из основных форм охраны правопорядка и противодействия преступности. Подчеркивается важность стимулирования во всех сферах общественной деятельности и недостаточное применение в области охраны правопорядка. Доказывается необходимость распространённого применения положительного стимулирования в правоохранительной сфере для обеспечения развития гражданского общества.

Ключевые слова: *общество, система, стимулирование, поощрение, противодействие, преступность, правопорядок, правоохранительная деятельность, развитие, гражданское общество, государство.*

Bochkovi O. Positive incentives as an undervalued form of law enforcement activity

State - the highest form of social organization that provides protection and coordination of individual, group and general public interests through the law in a particular area.

So the government, in other words - is orderly phenomenon, the existence of which depends on consistency in regulating the relationship between the backbone elements.

Ignoring mandatory rules, even large, eventually leading to destruction of the system. Whether we like it the work of civil society can exist and develop only if coherence backbone elements in a state that is provided by the relevant institutions. Deficiencies in their work can not ensure the proper functioning of the state machinery, and therefore do not contribute to the development of civil society.

The purpose of the article show the destructiveness of public policy in law enforcement and the need to bring the spread of positive incentive in it for the development of civil society in Ukraine.

If we consider the population as a collective enterprise called "state", then the regulation of relations it must comply with mandatory rules for team. And given that crime, though negative, but inherent in the phenomenon of society, those rules should apply on him.

Consequently, the management of any team, as a society by various methods, one of which is a method of stimulation, which includes incentives and castigation. Only a balanced application of the latter ranging from the training can have a positive effect, otherwise the situation gets out of control. In the case of combating crime we are in 99% of cases only see the castigation, while encouragement hardly used, with rare exceptions exemption from criminal liability.

Even work with confidential employees operating units is based, to a greater extent for fear of compromising materials than obtaining some benefit. At the same time, long practiced in the west incentives participation of citizens in exposing criminal activity, there are cases receive remuneration in the hundreds of thousands of dollars.

We believe that good citizens stimulation to actively conduct on law enforcement activity fold increase in its effectiveness. While the punishment of offenders will not have such an effect, even if identified and imposing penalties on all violators without exception, because their number compared to the good citizens always much less. One can only hope that this understanding will not only scientists, but in society as a whole, resulting in the corresponding fixing legislation.

Key words: *a society, a system, stimulate, encouragement, counteraction, criminality, a legal order, law enforcement activity, a civil society, development, a state.*

УДК 343.98.06(477)

**В.О. Гордієнко,
Я.О. Морозова**

ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ХАРАКТЕРИСТИКА СТРУКТУРИ ЗЛОЧИННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ РАДИКАЛЬНО НАЛАШТОВАНИХ ОСІБ

У статті зроблено спробу дослідити оперативно-розшукову характеристику структури злочинної діяльності радикально налаштованих осіб. Проаналізовано дослідження, присвячені вивченню різних аспектів оперативно-розшукової характеристики злочинів та визначено, що жодний із учених не вивчав питання оперативно-розшукової характеристики структури злочинної діяльності радикально налаштованих осіб, й констатовано те, що вказана структура є частиною оперативно-розшукової характеристики та потребує уваги з боку науковців. Виокремлено основні групи радикально налаштова-